

ŞİİR VE GELENEK ÜZERİNE KONUŞMALAR/beş

Berat DEMİRCİ

Konuşturan: **Tayyib Atmaca**

Önünüzde tarihi bir kapı var ve siz bu kapıyı elinizde avuç alanınızı aşan bir usta elinde düğülmüş bir açar ile sözün kapısını açtığınızda gelenek ve şiir üzerine döşediğiniz, ruh ve gönül işçiliği ile süslediğiniz şiir otağı nasıl meydana geldi?

Üstad Sezai Karakoç, “Gelenek sanatkârın miracıdır!” demiş... Geleneği farklı tanımlayanlar çıkabilir, “yaşayan ve yaşatılan din”in, hayata açılan kanadıdır. Hayatımızın içinde ne varsa onun bir geleneği oluşmuştur. Gelenek, yanlışta ittifak etmez; bir tür icmâ gibidir. Ben iyi bir dinleyiciydim, söz ehlinin ağzına bakarak müslümanca bir hayatı dille nasıl seyrettiklerini dinledim. Dinlemeyi severim...

Dilimi dinleyerek öğrendim, okumak yolda yürürken illa ki, şarttır. Bir “haber” olarak gördüğümde, özge bir ıstılah duyduğumda, günlerce onunla yaşarım. Bu esnada “kendi efkârım”dan bir şeyler sadır olursa; altına korkarak imza atarım. Bir “Yağ satarım bal satarım/Ustam ölmüş ben satarım!” oyunudur sürer gider. Kendimden evvelkilere selam ve rahmet yolluyorum; umarım sonra gelenler de bize selam yollar, rahmetle anar.

Yanınıza genç bir şair adayı geldi, elinde üç beş tane şiiri var ve günümüz şairlerinin parmak izlerini taşıyan ya da taşımayan şiir eskizlerini size sunarak “ağabey bu şiirlerimi bir bakar mısınız, benden şair olur mu?” dedi. Bu şair adayının yol hazırlığı gönül çantasında neler olmalı?

Bir genç, ben bir şiir yazdım diyorsa, yazmıştır. Şiir yazarındır, yazarın taşıdığı dünyayı incitmemek için gayret gösteririm. Özgün dizelerinin altını çizer ve takdirlerimi iletirim o kadar. Gelecekte ne olacağını bilemediğim için, yazmayı sürdürmesini, dilerse haberleşmeye açık olduğumu söylerim. Çok adam tanıdım, birkaç şiir yazar gibi oldu, sonra ticarete atıldı meselâ...

Şair adam doğuştan aristokrattır, kimseye eyvallahı olmaz ve ölene kadar kelimelerle beraber zengin bir hayat sürer. İtiraf edeyim, benden eleştirmen olmaz.

Şairlik bir hayat tarzıdır... Bunun hakkını verip veremediğimi bilmiyorum; belki göçtükten sonra bilinebilir. Okutmak için şiir yazmayı beceren ağzı kalabalık tiplerden uzak durmayı hep tercih ettim. Okutuyorlar...

Gelenekle gelecek arasında kurulan köprüden elimizi kolumuzu sallayarak geçebilir miyiz? Bu köprüden geçebilmek için hangi çığırardan geçmemiz gerekir? Günümüzde geleneksel şiirin memelerinden emmeden modern şiir yazılabilir mi?

Modern Türk şairi diyeceksek, Şeyh Gâlib’tir derim. Modernite ile şöyle böyle yolu kesişmekle kalmayıp, hem-dert olanların, yani Modern Türklerin şiiri dersek, şu an ki şiir vasatının altını çizerim. Kötü bir okuyucuyum. Bir dergiyi alıyorum. İlk şiirden itibaren şairlerin adını siliyorum ve mesnevi (!) okur gibi okuyorum. Kalem farkını hissedemiyorum. Denemek isteyen denesin...

Attila İlhan Frengistan edipleriyle şiirleşirken, onlara yeni Türk şiiri örnekleri takdim etmiş. Neyi okusa Frenkler “Aaa, bizde onun âlâsı var!” diyerek, kendi şiirlerinden örnekler vermişler. Nedim’den bir şiir okuyunca ise “Bak, bu bizde olmayan bir şey!” demişler.

Divan ve halk şiirini tanımadan günümüz”modern şiiri”ni yazarken karşılaştığımız engelleri nasıl aşımalıyız?

Divan şiiri ve halk şiiri ayırımı ancak sosyolojik kategorilere işaret edebilir. Böyle olmasına rağmen; nasıl köylülüğü ve şehirliliği ahlakî ve estetik kategoriler olarak değerlendirenler çoğunlukta, divan şiiri ile halk şiirini de öyle değerlendirenler çoğunlukta. Müslüman bir topluma Frenkçe bir nazardır...

Günümüz şiirine de, şairlerin işine de karışmam...

Alaturkalarla, alafrangaların kesişim noktası baştan ayağa modernitedir.

Sözlü bir medeniyetin köşe taşlarını oluşturan şiir nasıl oldu da gönül ve ruh ikliminden uzaklaşarak içi boş kelime yığınlarıyla dolu sadece manası yazanın karnında saklı “şiir” şekline dönüştü?

Karnı dediğiniz iç, yani “batın” tarafıdır. İç dünyası neyse şair onu sızdırır. Şiir daha çok irfandır. Halk şiiri ile divan şiirini birleştiren şey irfan; ayırt edici şey ise ilimdir.

Eski şairler söz ve muaşeretin adamıdır. Halk ile ve cümle âlemlerle muaşeret halinde oldukları için, irfanî derinlikleri onlara gönlüne/diline, gönül diline mütenasip şiirler söyletmektedir. Eski şairler ilmî ve irfanî derinliğe sahip şahsiyetlerdir; şairlikleri onların mümeyyiz vasıflarıdır.

Bir de sevdiğim ve tercih ettiğim bir kelime olarak “kursak” diyeyim, karın değil... Sivas’a mahsus da olabilir, “Kursak kavurgasını ister!” diye bir sözümüz vardır. Kursağa göre kavurga yahut kavurgaya uygun kursak... Birbirimizle hangi ahlakî ve estetik ölçülerle muaşerette bulunuyorsak şiirimizi de ona göre değerlendirebiliriz. Muaşeret âleme beşer derisi giydirmektir. Divan edebiyatı bu ölçüler zaviyesinden baktığımızda halka ne kadar yakınsa, modern şiir de o kadar uzaktır.

Şiir bize neyi anlatır?

Bir şey anlatmak amacıyla şiir yazılmaz ama yine de bir şey anlatır. Şairin anlattığı şey, anlatamadığı her ne ise onu “dile dökmek” çabasıdır.

Şiirde usta çırak ilişkisi var mıdır?

Teknik olarak evet... Usta çırak ilişkisi vardır ve halk şiirimizde bu çok açıktır, çünkü şifahîdir. Genç âşık, ustasının önünde diz kırarak saz ve söz öğrenir, sonra kişiliğini bulduğunda ve bulursa özge bir ses olur. Kalem şairi ise ustaları okuyarak kendine yol bulur. Ustası/ustaları belki vardır ama dizinin değil, sözünün dibinde yetişir. Sonrasını getirebilirse şair olur, getiremezse nazire olur.

Şair kendi üslubunu nasıl oluşturur?

Üslup evvelâ Allah vergisidir... Allah bazı insanları üslup sahibi olacak şartlarla yaratmıştır. Üslup inşa edilen bir şey değildir; üslup üzerine şiir inşa edilebilir. Üslup, irfandan kişiye nasip olarak düşendir.

Bence teknik öğrenilebilir ama üslup öğrenilemez. Kişinin kendine verilenden yola çıkarak yapılan “iç yolculuk” ile kazanılır.

Gelenekten habersiz geleceğe şiiri nasıl taşıyoruz?

“Dil, varlığın evidir!” demiş Martin Heidegger, İbrahim Delice kardeşime göre “Penceresidir!” demek lazım. Doğru olabilir. “Gönül varlığın evidir, dil penceresidir!” diyerek, mezcedelim. Dilimize sahip çıkacağız, kelimelerimize... Dilden hareketle bir hayatı geleceğe doğru inşa edebilir, eşyayı yeniden isimlendirebiliriz.

Modern şiir ya da günümüz şiiri deyince neyi anlıyoruz?

Modernitenin hudutlarını çizdiği hayattan şikâyet... İçinde katma değer olarak kullanılan nostalji veya ideolojik mesaj serpiştirilmiştir.

Edebiyat dergilerinde şiir “başrol oyuncusu” olarak önyazıdan hemen sonra “cam kenarı”nda yer almasına rağmen neden şiir kitapları basılmıyor, basılsa da satmıyor. Şiir dergilerin ya da okurun “dolgu malzemesi” mi oldu?

Okumanın değil, seyretmenin çağıdır. Şiir sahne sanatı gibileşiyor, dergilerin başında yer alması da biraz ondan. Esas oğlan rolü verilmesi, şiir dışı/edebiyat dışı kuvvetlerin giderek daha fazla hâkimiyet/ iktidar alanına sahip olmasındandır. Metalaşma dersek ağır olur ama şiir bence ucuza kapatılmaya çalışılıyor.

Şiir kitaplarının da hikâye, deneme ve roman kitapları gibi çok okunması için özellikle Milli Eğitim Bakanlığının öncülüğünde edebiyat öğretmenlerinin öğrencilerine şiir ezberletmeleri ve şiir kitapları önermeleri şiiri ve şiir kitaplarına açılan kapıyı aralar mı?

Himmete muhtaç bir dede, gayriye himmet ede... Bakalım ki bakan şiir okumuş mudur, anlar mı? Meselâ, kültür şurası, kültürlülüğün tavana vurduğunun tespiti olmuştur. Cısss...

Osmanlı Padişahlarının kahir ekseriyeti şiir ya da bir güzel sanatla ilgilendiğinden bir ince ruha sahiptir. Bundan dolayı içinde yaşamış olduğumuz yüzyıldan önce yaşamış şairler şiirleriyle hâlâ yaşamaya devam ediyorlar. Bu hususta gerek devleti yönetenler gerekse şehir eminlerine reçete olacak düşünceleriniz nelerdir?

Sultanlar ayrı bir iktidar tipinin lideridirler; ilim irfan sahibi olmakla mükelleftirler ve öyle yetiştirilirler. Bugünün iktidarı, bürokratik bir ağ ve ağ içinde oligarşik örgütlenme ile yürütülen bir toplum mühendisliğidir. En fazla şiirin şehirde ve ülkede konumunun ne olduğunu tayin eder. Tayin ile ne şiir ne şair olur. Şiir özgür adamlara mahsustur.

Modern iktidar, bir düzen ve düzenleme iktidarıdır. Düzene uyanları siteye/sitelere yerleştirir, şiiri ise karekök arasına sığdırmak ayrı bir ustalık ister. Edebiyat adına iktidarla şair arasında katalizörlük de edebiyat dergilerine ve bu manada faaliyet gösteren teşekküllere biçilen işlevdir.